

Türkiye’de Taşınabilir Kültürel Mirası Koruma Eğitimi ve Kültür Varlıklarını Koruma-Onarım Bölümü Üzerine

Doç. Dr. Bekir Eskici

Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi,
Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü Başkanı,
Ankara, Türkiye

I.GİRİŞ

Geçmiş kültürlerin izini taşıyan maddi kalıntılar, üzerine geleceğimizi kurmakta olduğumuz tarihi gelişimi yansıtır. Kültür ve tarih mirasımızın kalıcılığını ve sürekliliğini tehdit eden faktörler karşısında mimarlar, arkeologlar ve sanat tarihçileri, bilimsel çalışmaların öz kaynağını oluşturan eserlerin korunması ve bakımı konusunda çalışmaya yönelmişlerdir. Dünya’da Türkiye kadar zengin kültür mirasına sahip olmadığı halde, ileri ve ilerlemekte olan tüm ülkeler, “koruma” alanında büyük yatırımlar yapmış, bilimsel ve kapsamlı eğitim programları açarak konunun uzmanlarını yetiştirmişlerdir. Özellikle ikinci dünya savaşından sonra, kültürel mirası koruma etkinliğinin zanaat olmaktan çıkıp bilimsel nitelik kazanması dünyada koruma içerikli eğitim programlarının hızla çoğalmasına yol açmıştır. Bu sayede çoğalan ve çeşitlenen araştırma yöntemleri kültür varlıklarının hizmetine sunulmuştur.

Ülkemizde ise bu alanda faaliyet gösteren eğitim programlarının sayısının bir elin parmaklarını geçmediği, var olanlardan yetişen sınırlı sayıdaki koruma elemanlarının (konservatör) da ihtiyacı karşılamaya yetmediği ortadadır. Mevcut istihdam olanaklarına karşın, nitelikli eleman sayısının yetersizliği nedeniyle kültür varlıklarımız ya kaderlerine terk edilmekte, ya da mesleğe kısıtlı bilgi ile girip deneme yanılma yoluyla uygulama yapan eğitimsiz elemanların insafına bırakılmaktadır. Bugün müzelerimiz, ören yerlerimiz tarihi kentlerimiz kötü ve bilinçsiz uygulamalar sonucu zarara uğratılmış eser örnekleriyle doludur.

Ülkemizde yaygın olan ara eleman yetiştirmeye yönelik meslekî eğitim programlarından mezun olan “konservasyon-retorasyon” teknikerleri, sahip oldukları kısıtlı bilgi ile karar verme ve inisiyatif kullanma aşamalarında yetersiz kalmaktadır. Teknikerlerin uygulamalarda mutlaka bir koruma elemanı veya uzmanı (konservatör) tarafından yönlendirilmeleri ve denetlenmeleri gerekmektedir. Dolayısıyla öncelikli olarak bilimsel araştırma, yöntem belirleme, uygulama ve uygulama sonuçlarını değerlendirme bilgi ve becerisine sahip koruma elemanı ve uzmanlarının yetiştirilmesi, bunun için de en az lisans düzeyinde eğitim – öğretim verilmesi gerektiği ortaya çıkmış bulunmaktadır. *Nitekim ileri ülkelerdeki örneklere bakıldığında çeşitli kültür varlıklarını kapsayan koruma - onarım ile ilgili eğitim programlarının 4 ila 7 yıl arasında değiştiği görülmektedir.*

II. KÜLTÜR VARLIKLARINI KORUMA VE ONARIM BÖLÜMÜ HAKKINDA

Bu sorunlar ve Türkiye’nin tarih mirası ile dünyada “koruma uzmanlarına” en fazla gereksinimi bulunan ülkelerden biri olduğu gerçeğinden hareketle, Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi bünyesinde dört yıllık bir bölümün yapılandırılması öngörülmüştür.

Bölümün temel hedeflerinden biri; konusu “sanat objesi” olan kültür varlıklarının korunması alanında teknik bilgi ve becerileri gelişmiş, ülke gereksinimlerine katkı sağlayacak nitelikli meslek elemanları (konservatör)

yetiştirebilmektir. Bu doğrultuda, alanında uzmanlaşmış öğretim elemanlarının istihdam edilerek yapılandırılması öngörülen eğitim programının temel amaç ve hedeflerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

1. Türkiye ve dünyada koruma ve onarım alanındaki bilgi ve teknolojik gelişmeleri izlemek,
2. taşınır/taşınabilir ve taşınmazlara ait mimari ve dekoratif nitelikteki kültür ve sanat varlıklarının korunmasında karşılaşılan sorunların türleri ve nedenlerinin bilimsel yöntemlerle araştırılması, belirlenmesi ve belgelenmesini sağlamak,
3. koruma ve onarımda kullanılan malzeme, alet ve aygıtların tanınması ve kullanılmasını sağlamak,
4. bilimsel inceleme ve araştırma; yöntem geliştirme ve belirleme; uygulama yapma ve uygulama sonuçlarını değerlendirme becerisine sahip "konservatörler" yetiştirmek,
5. düzenlenecek lisansüstü programlar ile koruma alanında uzmanlaşmayı sağlayarak araştırmacı ve eğitimci yetiştirmek,
6. kültür varlıklarının korunması alanında uluslar arası geçerliliği olan ilkeler ve temel yaklaşımların benimsenip ülkemizde yaygınlaştırılmasını sağlamak,
7. eğitim – öğretimin yanı sıra, koruma bilimine yardımcı olan arkeoloji, sanat tarihi, güzel sanatlar, müzecilik, mimarlık, *mineraloji, mikrobiyoloji, petrografi ve arkeometri gibi farklı sanat, sosyal ve fen bilimleri ile iş birliği içinde bulunarak, taşınır, taşınmaz ve/veya taşınabilir nitelikteki eser, yapı ve yapı malzemelerinin korunmasına yönelik teşhis ve tedavi yöntemleri geliştirecek araştırma - uygulama projeleri ve danışmanlık hizmetleri ile kültürel mirasımızın korunması alanında etkin rol oynamak.*

2012 - 2013 eğitim-öğretim yılında eğitime başlaması öngörülen program; seramik, çini, taş, metal, cam, tekstil, kağıt, deri, ahşap, tuval resmi, duvar resmi, mozaik gibi taşınır ve/veya taşınmazlara ait arkeolojik ve etnografik nitelikteki sanat ve kültür varlıklarının korunması ve onarılması konularını içermektedir.

Bölümde zorunlu ve seçmeli olmak üzere, teori ve pratiğe dayalı ders programı uygulanacaktır. Birinci yıl arkeoloji, sanat tarihi, belgeleme teknikleri, temel kimya gibi koruma bilimine yardımcı bilim alanları ile koruma kuram ve terimlerine ilişkin temel bilgilerin işlendiği dersler ağırlıktadır. İkinci yıldan itibaren çeşitli obje grupları üzerinde malzeme bilgisi, bozulma türleri ve bunlara karşı alınacak önlemlere yönelik "önleyici" ve "etkin" koruma yöntemlerinin işlendiği teori ve uygulama ağırlıklı eğitim hedeflenmiştir. Müzelerde ve arkeolojik alanlarda koruma yöntemlerini konu alan derslere de yer verilmiştir. Programdaki eğitimin içeriğinde, uzman kadrosu ve öğrenci taleplerine bağlı olarak sürekli değişim, gelişim ve çeşitliliğe açık bir yol izlenecektir.

Mezuniyet için öğrenciler; eğitim-öğretim gördükleri bölüm ve diğer bölümlerden alacakları 180 kredi/saatlik seçmeli ve zorunlu dersleri başarmak, 2. ve 3. sınıf sonunda 30'ar olmak üzere toplam 60 iş günü staj yapmakla yükümlüdürler.

Öğrenciler stajlarını arkeolojik kazılarda, müzelerde ilgili kurum ve kuruluşların laboratuvarlarında, restorasyon şantiyelerinde yapabileceklerdir. Staja hak kazanacak öğrencilerin ve staj yerlerinin tespiti "staj komisyonu" tarafından belirlenecek ve sonuçları değerlendirilecektir. Öğrenciler yurtdışında da staj yapma imkânı bulabileceklerdir.

Ders ve zorunlu staj uygulamalarını tamamlayan öğrenciler son sınıfta araştırma ve/veya uygulamaya dönük "bitirme projesi" hazırlayarak diploma almaya hak kazanacaklardır.

Programın beceri gerektiren uygulama ağırlıklı içeriği bakımından öğrenci seçiminin "özel yetenek sınavı" ile yapılması öngörülmektedir.

Programı başarıyla bitiren öğrenciler "konservatör" unvanını taşıyacaklardır.

Kuruluş ve gelişim aşamasını henüz tamamlamamış olan bölümde "akademik" ve "fiziki" yapılanmaya ilişkin bazı sorunların yaşandığını da söylememiz gerekir. Çağdaş bir eğitimin sürdürülebilmesini sağlayacak düzeyde derslik, atölye ve laboratuvarların oluşturulması; korumanın farklı alanlarında uzmanlaşmış yeteri sayıda öğretim elemanı istihdamının gerçekleştirilmesi Bölümün aşmak için çabaladığı sorunların başında gelmektedir. Bu sorunların üniversite ve değişik kuruluşlardan alınacak desteklerle en kısa sürede aşılarak bölümün ideal yapıya kavuşturulması planlanmaktadır.

III. TÜRKİYE'DE TAŞINABİLİR KÜLTÜR VARLIKLARININ KORUNMASINA YÖNELİK EĞİTİM PROGRAMLARININ İÇERİĞİ VE NİTELİĞİ HAKKINDA

Türkiye'de "kültür varlıklarını koruma ve onarım" konusunda eğitim veren yüksek öğretim kurumlarına bakıldığında, eğitimin daha çok Meslek Yüksekokulları bünyesinde yer alan 2 yıllık "Restorasyon-Konservasyon" önlisans programları ile Mimarlık Fakültelerinde oluşturulan taşınmazlara yönelik lisansüstü "Restorasyon" programlarının ağırlıkta olduğu görülmektedir. Tekniker ve mimari restorasyon uzmanı yetiştiren söz konusu programlar, daraltılmış kapsamda eğitimlerini sürdürmektedirler.

Türkiye'de yeni gelişmekte olan taşınabilir kültür varlıklarına yönelik 4 yıllık eğitim programlarının ise Fen-Edebiyat Fakülteleri veya Güzel Sanatlar Fakülteleri olmak üzere iki farklı akademik çatı altında şekillendikleri izlenmektedir. Bir kısmı henüz aktif olmayan bu programlar, bazı farklılıklarla, temelde taşınabilir nitelikteki arkeolojik, etnografik ve sanat objelerinin korunması ve onarımı konularına yönelmiş bulunmaktadır. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi bünyesindeki "*Taşınabilir Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarımı Bölümü*" Türkiye'de bu alanda lisans eğitimi veren ilk ve öncü program olmuştur. Batman Üniversitesi, Konya Selçuk Üniversitesi ve Denizli Pamukkale Üniversitesi'nin Fen-Edebiyat Fakülteleri bu programı izleyen bölümler açmışlardır. Söz konusu programlar eğitmen yetersizliği nedeniyle ya eğitime başlayamamış ya da eğitimlerini meslek dışı eğitmenlerle sürdürmek zorunda kalmışlardır. Mimar Sinan Sanat ve Tasarım Üniversitesi'ndeki "*Sanat Eserleri Konservasyonu ve Restorasyonu Bölümü*" ile Gazi Üniversitesi'ndeki "*Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü*", Güzel Sanatlar Fakültesi bünyelerinde kurulan eğitim programlarına örnek olarak verilebilir. Akademik yapılanmasını sürdüren bu programlar 2012 – 2013 eğitim-öğretim yılından itibaren öğrenci almayı planlamaktadır.

Güzel Sanatlar Fakültelerinin bu programların eğitimde yakalayacağı yüksek verimlilik bakımından daha elverişli bir akademik yapı oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bu fakültelerde eğitim veren "*Resim*", "*Heykel*", "*Seramik*", "*Tekstil*" ve bazen "*Mimarlık*" gibi temel sanat bilimleri ile "*kültür ve sanat eserlerini koruma ve onarım bölümleri*" arasında araştırma ve uygulama konuları bakımından birbirilerini tamamlayacak, destekleyecek sıkı bağlantılar bulunmaktadır. Bir tarafta sanat objesi (resim, heykel, seramik, tekstil vb) üretmeyi, diğer tarafta ise geçmişte ve günümüzde üretilen sanat objelerini korumayı hedefleyen farklı eğitim programları söz konusudur. Bu programların aynı çatı altında buluşturulmasıyla, tasarım ve üretim teknikleri ile koruma-onarım tekniklerini içeren ortak dersler sayesinde bölümler arası etkileşiminin/işbirliğinin güçlendirilmesi ve öğrenci niteliğinin

yükseltmesine katkı sağlanacağı muhakkaktır. Nitekim ileri ülkelerde kültür varlıklarını koruma ve onarım ile ilgili eğitim programlarının, yukarıda vurguladığımız işbirliği nedeniyle, genelde Güzel Sanatlar Fakültesi bünyelerinde yapılandırıldığı görülmektedir.

Sözkonusu eğitim programlarının iç ve dış değerlendirmelere dayalı güçlü yönleri bir hayli fazladır. Bunlardan en önemlisi, tüm insanlığın ortak mirası sayılan kültür varlıklarının korunmasının bugün önemle üzerinde durulan evrensel bir konu olması ve konuya olan ilginin dünyada ve Türkiye’de gittikçe artmasıdır. Kültürel mirasın kalıcılığını ve sürekliliğini sağlamak için ülkemizin de üyesi olduğu uluslar arası koruma örgütleri (UNESCO, ICOMOS, ICCROM, ICOM vb.) yoğun çalışmalar yapmakta, bu alanda uzmanlaşmış nitelikli meslek elemanı yetiştirmeye yönelik eğitim programlarına ve uygulama projelerine destek sağlamaktadır. Programların diğer bir güçlü yönü de, ülkemizin sahip olduğu kültür ve tarih mirasımızın zenginliğine bağlı olarak mezunlar için son derece geniş istihdam imkânlarının varlığıdır. Mevcut istihdam imkânlarına karşın, ülkemizde bu alanda faaliyet gösteren eğitim programlarının ve koruma elemanlarının (konservatör) azlığı söz konusu programları daha da önemli kılmaktadır.

Kuşkusuz Türkiye için henüz genç sayılabilecek bu alandaki eğitim sürecine ilişkin karşı karşıya bulunduğumuz bazı temel sorunlara ve zayıflıklara da değinmek gerekir. Bunlardan ilki ve en önemlisi alanında “uzman/eğitmen” temininde yaşanan güçlükler, diğeri de uygulamalı eğitim ve araştırmaya elverişli “fiziki koşulların” (kütüphane, laboratuvar, teknik donanım vb) yetersizliğidir. Bu durum eğitim, öğretim ve araştırma faaliyetlerinin yüksek verimlilikle sürdürülmesinde zayıflıklara yol açmaktadır. Söz konusu zayıflıkların ortadan kaldırılması ve ideal koşulların oluşturulması, koruma bilincinin ülke sathında kavranması ve yaygınlaştırılmasına, yerel ve merkezi idarelerin bu alana yeteri kadar kaynak aktarmasına bağlı olarak hız kazanacaktır.

Alana ilişkin diğer bir sorun da, eğitim-öğretimde yardımcı kaynak olarak kullanılacak yayınların çoğunlukla yabancı dilde olmasıdır. Bu durum, hem öğretim elemanları, hem de öğrencilerin dünyadaki gelişmeleri izlemek, bilgi ve birikimlerini arttırabilmek için yabancı dil bilme zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Bu sorunun üniversitelerin öğrenci ve öğretim elemanlarına sağlayacağı kurs, sertifika programları vb. olanaklarla çözümlenmesi mümkündür. Öte yandan, Türkçe yayın sayısının arttırılmasına yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesi için bu alanda faaliyet gösteren araştırmacı ve eğitmenlere büyük sorumluluklar düşmekte, üniversitelerin de bu çalışmalara destek sağlaması gerekmektedir.

IV. KORUMA EĞİTİMİNDE BRANŞLAŞMA VE SÜREKLİLİK ÜZERİNE

Koruma bilimi arkeoloji, sanat tarihi, kimya, fizik, biyoloji, arkeometri, güzel sanatlar, müzecilik, fotoğrafçılık, bilgisayar gibi pek çok konuyu bünyesinde toplayan ve bunları kendi çalışma alanına yönelik olarak değerlendiren bir disiplindir. Çeşitli niteliklerdeki kültür varlıklarının korunması sırasında farklı malzeme cinslerine göre, değişik boyutlarda çok çeşitli maddeler ve teknik bilgi kullanılarak birbirinden farklı uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Bu durum İleri ülkelerde farklı malzeme türleri ve alanlara göre koruma bilimi ve eğitiminde çeşitliliğe yol açmıştır. Resim, kağıt, deri, ahşap, mozaik gibi spesifik alanlarda uzmanlaşmanın ileri düzeydeki uygulamalara nitelik kazandırdığı muhakkaktır. Bununla birlikte, müzelerinde, bir kaç hariç, konservatörü bulunmayan, koruma bilinci yeterince yaygınlaşmamış ve temel koruma standartları henüz olgunlaşmamış Türkiye için bu çeşitliliğin ne derece yarar getireceği tartışmaya açık bir konudur. Nitekim, Türkiye’deki bazı Güzel Sanatlar Fakültelerinde “Eski Çini Onarımları” adı altında yürütülen lisans programlarının tek malzemeye odaklı içerikleri bakımından ülke gereksinimlerine yüksek verimlilikte katkı sağlayamadıkları görülmektedir.

Ülkemizin mevcut olanakları ve reel ihtiyaçları, uzmanlaşmanın mesleki bilgi ve beceri kazandıran lisans düzeyindeki temel eğitim üzerine yapılandırılması gereğini ortaya çıkarmaktadır. Nitekim ICOMOS'un 1993 yılında yayınladığı "Koruma Eğitimi Tüzüğü"nde, eğitim planlamalarının her kültür bölgesinin gelenekleri, gereksinimleri ile yönetsel ve ekonomik koşullara bağlı olarak şekillenmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Bu bakımdan, Türkiye için 6 yıllık temel tıp eğitimi alan pratisyen hekimler gibi, müze ve arkeolojik kazılarda önleyici ve etkin koruma yöntemlerini asgari düzeyde uygulayabilecek "pratisyen konservatör" yetiştirmek öncelikli hedef olmalı, eğitim programları bu ihtiyaca cevap verecek şekilde planlanmalıdır. Bu eğitim programlarını tamamlayarak temel bilgi ve beceri kazanan konservatörlere kendi tercihleri doğrultusunda, örneğin taş koruma, mozaik koruma, resim koruma, metal koruma, kağıt koruma, çini koruma, ahşap koruma vb. alanlarda lisansüstü eğitim, kurs veya sertifika programlarıyla uzmanlaşma yolu açılmalıdır. Doğrudan malzeme türlerini esas alan uzmanlıklar dışında, müzeler, arkeolojik alanlar ve su altı buluntuları gibi farklı koruma alanlarına yönelik uzmanlaşma yoluna da gidilebilir.

Kültürel mirasın korunmasında sürekliliğin sağlanması için meslek elemanlarına yönelik sürekli eğitim programlarının uygulanması, koruma tutum ve yaklaşımlarına ilişkin bilgilerin koruma politikalarında etkisi bulunabilecek bütün kişi ve kuruluşlara iletilmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, koruma alanına ilişkin ilgili kurum ve kuruluşlar ile uluslar arası işbirliği yoluna gidilmesi, seminer, sempozyum, workshop gibi bilimsel aktiviteler ve ortak projeler düzenlenerek gelişen yöntem ve teknolojilerin izlenip güncellenmesi sağlanmalıdır. Bunun için ulusal, bölgesel ve uluslararası eğitim, uzman ve öğrenci değişim programları tevsik edilmelidir.

V. MEZUNLAR İÇİN İSTİHDAM ALANLARI

Türkiye'de, kültür varlıklarını koruma ve onarım programlarını başarıyla tamamlayan mezunlar için, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü gibi kültür varlıklarından sorumlu kamu kuruluşları ile arkeolojik kazılar, müzeler, koruma laboratuvarları, özel koleksiyonlar ve restorasyon firmaları gibi kamu ve özel sektörde geniş istihdam olanakları mevcuttur. Bununla birlikte ülkemizde gereksinimi karşılayacak koruma elemanlarının (konservatör) azlığı dikkati çekmektedir.

Müzeler ve ören yerleri konservatörlere en çok ihtiyaç duyulan istihdam alanlarının başında gelir. Müzelerin öncelikli sorumluluğu varlık nedenleri olan eserleri korumak, onlar için en uygun çevre koşullarını sağlamaktır. Bu düşünce bir yandan az ya da çok onarımı (etkin koruma), öte yandan da her türlü bozulmanın önüne geçecek koşulların hazırlanmasını (önleyici koruma) gerekli kılmaktadır. Bu amaca ulaşmak için müzeciler ve sergi tasarımcıları (kuratör) kadar koruma uzmanlarına gereksinim duyulmaktadır. Türkiye'de bu konuda karşılaşılan güçlüklerin başta gelen nedenlerinden biri müzelerde koruma eğitimi ve kadrolu konservatör istihdamının yetersizliğidir. Türkiye müzelerinde çalışan kadrolu konservatör sayısı bu gün için 20'yi aşmamaktadır. Bakanlığa bağlı 185 civarında müze ve ziyarete açık ören yeri, 320 civarında bilimsel kazı olduğu düşünülürse bu rakamların ne denli yetersiz olduğu anlaşılmaktadır.

Arkeolojik kazılar da konservatörler için geniş çalışma olanağı bulunan koruma uygulama alanlarıdır. Arkeolojik buluntuların korunması kazı alanında başlar. Toprak altından gün ışığına çıkartılan eserlerin arkeolojik bilgi ve izlerini kaybetmeden gelecek kuşaklara aktarılması kazı ve korumanın birlikte planlanmasıyla mümkündür. UNESCO'nun 1956 yılı kararları arasında, kazıdaki korumanın önceden planlanması gerektiği, tesadüflere bırakılmayacak kadar önemli bir konu olduğu vurgulanmıştır. Kazı sırasında buluntuları veya mimari kalıntıları

içeren bir koruma, kazı ekibi içinde profesyonel bir veya daha çok konservatörün sürekli bulunmasını gerektirmektedir.

Konservatörler için bir diğer istihdam alanı mimari mirasın korunmasına yönelik uygulama yapılan restorasyon şantiyeleridir. Tarihi binalardaki duvar resimleri, mozaik, taş, çini, sıva, ahşap, metal gibi özgün yapı malzemeleri ve süslemelerinin korunması mimarlardan çok konservatörlerin uygulama alanına girmekte ve bu yönde talepler artış göstermektedir.

Mezunlar için kamuya ve özel sektöre hizmet vermek üzere firmalaşma olanakları da mevcuttur. Son zamanlarda, başta İstanbul'da olmak üzere arkeolojik kazılara, müzeler, özel koleksiyonlere ve restorasyon şantiyelerine kendi uzmanlık alanlarına ilişkin hizmet veren şirket sayısı artış kaydetmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün son zamanlarda Türkiye'de yapılan yerli ve yabancı kazılara koruma planlaması ve konservatör bulundurma zorunluluğu getirmesi, müzelerden gelen talepler ve konuya artan ilgi mezunlar için umut vaat edici gelişmelerdir.

VI. SONUÇ

İnsanlığın ortak mirası olan kültür varlıklarının korunması evrensel bir konudur. Bunun için kültürel mirası korumaya yönelik yaklaşımlar geliştirmek, uygulamaya dönük ölçüt ve teknikler oluşturmak ve bunlara ilişkin bilgileri toplayıp yaygınlaştırmak üzere ülkemizin de üyesi olduğu ICCROM, ICOMOS, ICOM gibi uluslararası koruma örgütleri oluşturulmuştur. Bugün, gelişmiş ülkelerde başarıyla uygulanan korumaya ilişkin etkinliklerin teknik temeli bu örgütlerin desteğiyle kazanılan uluslararası bilgi ve deneyimlere dayanmaktadır. Bunda toplum düzeyine ulaşmış koruma bilinci ile eğitim programlarının çeşitliliği ve sürekliliği büyük rol oynamıştır. Ülkemizde de bu alandaki eksikliğin giderilmesi, kültür varlıklarının bakım ve korunmasının bilimsel, çağdaş yöntemlerle yapılması ve yaygınlaştırılması için eğitim programlarının desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu alanda sağlanacak başarı, kültürel mirası koruma olgusunun toplum düzeyinde statü kazanmasına yönelik politikalar üretilmesine, üniversite, kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarını da içine alacak ortak işbirliği programlarının gerçekleştirilmesine bağlıdır.